

Fenomén stigmatizácie a kresťanský Východ (Prvá časť)

Lucia Laudoni

16. novembra 2023 ✝ Cirkev

„Neviditeľné je srdcom a jadrom viditeľného. Viditeľné nie je ničím iným, než šupkou vôkol neviditeľného.“ To sú slová, ktorými srbský teológ Justín Popovič v jednej zo svojich esejí z antológie *Filozofické rokliny* neguje ontické napätie *inter visibilia et invisibilia*.

Zlomené víno

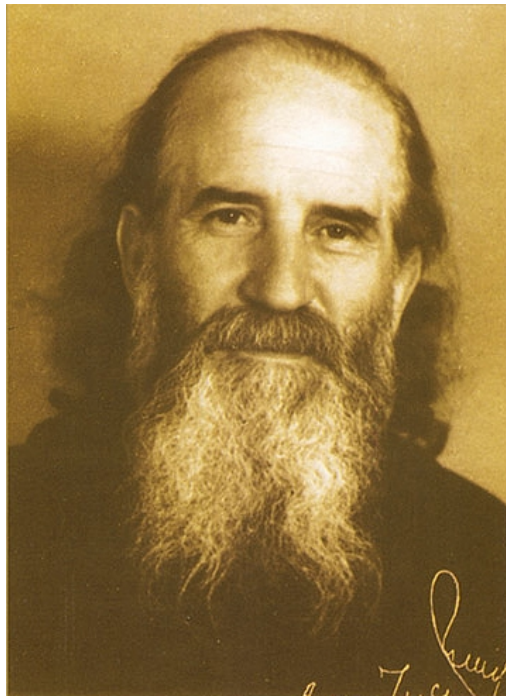
„Človek je najlepším príkladom toho, ako sa neviditeľné pretvára do viditeľného,“ píše učený Srb. „Ludia vyjadrujú svoje názory, idú kvôli nim aj na smrť, ale nie sú tie ich názory ničím neviditeľným?“

Popovičov názor, že nemateriálne je hybnou silou a manifestáciou materiálneho, bol vždy hlboko zakorenený v západnej latinskej mystike, teda v tradícii, ktorú tento srbský archimandrita podrobil hyperkritickej analýze.

Človek si priam ťuká po čele, odkiaľ mal taký vzdelaný, distingvovaný a jemný človek toľko nesprávnych a pokrivených informácií o rímskokatolíckej doktríne. Otec Popovič často označoval za „katolícke“ a „pápežské“ aj to, čo v skutočnosti nemá s katolíckymi pravdami nič spoločné. Neútočí na orthodoxiu starej latinskej Európy *in essentia eius*, bičuje jej postmodernú karikatúru. Právom vyplúva z úst zlomené a presírené víno.

Nesprávna premisa (judášsky pád pápeža) nevyhnutne vedie k nesprávnemu záveru (papizmus ako emanácia novopohanského humanizmu). Aj tu platí, že pokiaľ je pravdivostná hodnota určitej premisy *falsum*, ťažko možno očakávať, že bude implikovať *verum*.

Nie všetci nositelia svätopeterskej tiary hodovali pri renesančnom stole rozkoší, a aj keby sa našli takí, ktorí by chceli oprat' rúcho Baránkovo v páchnucej stoke heréz, s prekvapením by zistili, že si zašpinili iba svoje vlastné ruky. Rúcho Kristovej nevesty by aj tak zostalo biele.

Srbský archimandrita Justín Popovič podrobil odkresťančený Západ nemilosrdnej kritike.

Zdroj: Ninam / commons.wikimedia.org

Polemika sa nás týka

Mystický jav stigmatizácie je jedným z dôkazov, že „teantropologická“ (bohoľudská) jednota *invisibilium* a *visibilium*, taká milovaná Justínom Popovičom, mimo Krista nemôže existovať.

Kristovo božstvo sa stalo viditeľným v jeho ľudskosti, a naopak. Keby nebolo lásky Bohočloveka, nemohli by sa Jeho rany zobrazíť na ľudskom tele.

Profesor Moskvskej duchovnej akadémie Alexej Osipov, ktorý sa o stigmách svätého Františka z Assisi vyjadril veľmi rezervovane, vyslovil zaujímavú myšlienku: „Povedz mi, kto sú tvoji svätí, a ja ti poviem, kde je (a aká je) tvoja cirkev.“ Inak povedané, *anima Ecclesiae* žije v dušiach svätých.

Osipov zdôrazňuje, že v byzantskej tradícii niet ani jediného stigmatika. Vo svojich úvahách zachádza ešte ďalej, keď tvrdí, že rímskokatolícke stigmy sú prejavom akejsi duchovnej enervácie Západu. Veľká časť pravoslávnych veriacich považuje jeho názor za normatívny.

Má ruský teológ pravdu? V našom trojdielnom článku sa pokúsime vyvrátiť toto klišé a budeme kráčať po stopách už nežijúcich stigmatizovaných osôb vo východnej kresťanskej kultúre. Pretože – ako by napísal Justín Popovič – viditeľný znak (*στίγμα*) je konkretizáciou Neviditeľného.

Bol apoštol Pavol stigmatikom?

Opposita iuxta se posita magis illucescunt – protiklady položené vedľa seba danú vec viac osvetľujú. Taká je logika kontrastu: na jednej strane tu máme názor pravoslávnych, ktorí stigmy, ako ich pozná Západ, väčšinou odmietajú a považujú ich za patologický prejav nadmernej koncentrácie na Kristovo utrpenie, e *converso* (z druhej strany) sme svedkami živej skúsenosti stigmatizovaných katolíckych svätých, ktorí milovali Krista viac, než svoj život.

Skeptici by mali vedieť, že jeden verš z Listu Galaťanom vedie k teologickej špekulácii, že prvým kresťanským stigmatikom nebol nikto menší, než apoštol Pavol:

„*De cetero nemo mihi molestus sit, ego enim stigmata Iesu in super corpore meo porto.*“

„A odteraz nech ma už nik neobťažuje, lebo ja nosím na svojom tele Ježišove znaky.“

V slovenskom preklade tohto verša (Gal 6,17) je použitý termín „znaky“, kým latinská Vulgata obsahuje plurál gréckeho pôvodu „*stigmata*“ („*στίγματα*“). Exegéti nie sú vo výklade tohto miesta jednotní, ich názor často ovplyvňuje ich denominačná príslušnosť.

Dá sa to vysvetliť aj tak, že slová apoštola sú básnickou hyperbolou a vyjadrujú mieru vnútorného utrpenia svätého Pavla, ktoré mohlo, ale aj nemuselo mať somatický prejav.

Byzantský paraman - neviditeľné *stigmata Christi*?

Byzantskí mnísi, ktorí dodržiavajú balkánske a ruské zvyklosti, nosievajú tzv. *paraman* – štvorcový kus látky s vyšitým krížom východného typu a s nástrojmi umučenia Pána. Gréci ho nazývajú *παραμανδύας*.

Paraman býva pripevnený ako duchovný štít na chrbte zasvätenej osoby (*stavroforný* mních) pod vrchným rúchom (*rjasa*) štyrmi úzkymi šnúrkami. Západnému pozorovateľovi môže pripomínať škapuliar.

Mních byzantského obradu prijíma paraman počas obradu tonzúry na stavroforát.

Zdroj: youtube.com

V tomto kontexte je dôležité pripomenúť si, že *stavroforát* alebo *malá schema* (v literatúre sa niekedy stretávame s transliteráciou *schima*) je druhým stupňom klasického byzantského monasticizmu. Nasleduje po prípravnom období *rjasoforátu* a v preklade z gréčtiny označuje nositeľa kríža (*σταυροφόρος*, *crucifer*). Pojem *stavrofor* sa rovnako môže vzťahovať na vyššie postaveného kňaza (*protojerej*) s právom nosiť na hrudi bohato dekorovaný zlatý kríž, preto treba byť pri rozlišovaní týchto pojmov opatrný.

Východná cirkev pomerne jednoznačne kladie paramany do súvisu s povinnosťou vziať na plecia svoj kríž a nasledovať Pána (cf. Lk 9,23):

„*Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam cotidie et sequatur me.*“

„Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme každý deň svoj kríž a nasleduje ma.“

Paraman je viditeľným znakom duchovného zjednotenia sa s Kristovým krížom a symbolom Jeho jarma. Každý kríž však prináša so sebou určité zranenie. Mních tak prostredníctvom paramanu symbolicky nesie na svojom tele Kristove spasiteľné rany, ktoré však nemá vpísané do kože, ale do duše. Neviditeľné podľa učenia archimandritu Popoviča predsa subsumuje viditeľné.

Toto sú najautentickejšie „pravoslávne stigmy“, *vulnera spiritualia* bez potokov krvi a bez vášnivého *con brio*, ktoré je sprievodným znakom nepravých stigiem. Argument, že Východ je k utrpeniu Krista menej vnímavý, preto stráca na sile.

Okraje monastických paramanov zdobia biblické verše. Je zaujímavé, že uvedená citácia svätého Pavla *de Christi stigmatibus* patrí k obľúbeným evanjeliovým odkazom na byzantských paramanoch, čo vlastne len potvrdzuje, že utrpenie apoštola nebolo subjektívnym pocitom diskomfortu, ale jeho prameňom je Kristov kríž.

Verifikácia stigiem svätého Františka na Giottovej freske.

Zdroj: Frans Vandewalle / flickr.com

***Il Poverello* v pravoslávnom kláštore**

Prečo by Pán Ježiš nemohol zobrazit' na tele apoštola svoje prečisté rany *visibiliter* ako prejav výnimočnej milosti? Pokiaľ to pripustíme aspoň v rovine hypotézy, vynára sa ďalšia otázka: Môže sa dar stigmatizácie (teoreticky) udelený apoštolovi Pavlovi v dejinách Cirkvi opakovať?

Nech by naša odpoveď bola akákoľvek, vždy sa nájde niekto, kto buchne päťou do stola: „*Ad rem nihil facit* – je to od veci!“

Stálo by za to zbaviť serafínskeho otca z Assisi nálepky jednoduchosti a „folklorizmu“ a objaviť v jeho duchovnom profile heroické pavlovske črty. Protestanti či pravoslávni však v citovaných slovách apoštolského velikána z jeho Listu Galaťanom len ťažko odhalia archetyp stigmatizovaného *Poverella*, keďže ten u nich nie je povýšený na oltár. Lenže ani to nie je celkom pravda.

Byzantská komunita New Skete v americkom Cambridgei nie je zjednotená s rímskym stolcom, a predsa sa hlási k františkánskej spiritualite. Kvôli venerácii talianskeho otca žijúceho po schizme sa dočkala pohrdavých pohľadov niektorých pravoslávnych fundamentalistov.

Uznať svätosť Františka z Assisi totiž znamená uznať legitimitu jeho duchovných darov vrátane nebeského pôvodu jeho rán. Boží muž z Assisi býva na ikonách z monastierskej dielne z New Skete zobrazený aj so stigmami.

Ikona svätého Františka z Assisi v kaplnke pravoslávneho monastiera New Skete. Komunita patrí do kánonickej jurisdikcie Pravoslávnej cirkvi v Amerike.

Zdroj: Jim Forest / flickr.com

Byť volom

Nekatolícki polemici, najmä už spomínaný Osipov, radi opakujú, že fenomén stigiem sa v západnom duchovnom prostredí objavuje ako psychosomatický dôsledok preexponovaného dôrazu na Kristovo utrpenie.

Príčinou stigiem by podľa tejto teórie mala byť nadmerná až exorbitantná meditácia nad ranami Spasiteľa. *Durante causa durat effectus*. Kým trvá príčina (expozícia kríža na úkor paschálnej radosti), trvá i následok (dolorismus a *donum doloris* – dar bolesti).

Keby sa básnik a učeník svätého Františka Tomáš Celanský mohol stretnúť s profesorom Osipovom (vzhľadom na časový odstup storočí to pochopiteľne nie je možné), zrejme by na Rusa zvýšil hlas.

Tomáš bol osobne prítomný na Františkovej kanonizácii a napísal jeho prvý životopis (*vita*), takže jeho názor môžeme označiť prinajmenšom za kapitálny. Pripisuje sa mu tiež autorstvo hymnu *Dies irae*.

Z Tomášových slov sa dozvedáme, že zakladateľ františkánov nevedel, čo presne znamená vízia šestokrídleho serafína, po ktorej sa na jeho tele objavili krvácajúce pečate bohoľudských rán. Zmysel zjavenia mu Boh odkrýval postupne. Ako si teda mohol „vysnívať“, aby do jeho tela boli vtačené *vulnera Domini*, keď bolo príslušné zjavenie pre neho tajomstvom?

Ignác Brjačaninov obvinil svätého Františka z latentnej pýchy. Toho Františka, ktorý skrýval svoje ubolené dlane aj pred najbližšími, aby nebol predmetom fanatickej oddanosti a chvály.

Keď si pozorne prečítame životy autentických západných stigmatikov (v skutočnosti ich v dejinách Cirkvi nenájdeme veľa), neunikne nám, že nikto z nich si neželal nosiť stigmy, aby sa nimi odlíšil od ostatných, alebo aby bol v očiach ľudí „svätejším“. Cirkev aj napriek tomu posudzovala ich prípady so značnou dávkou nedôvery.

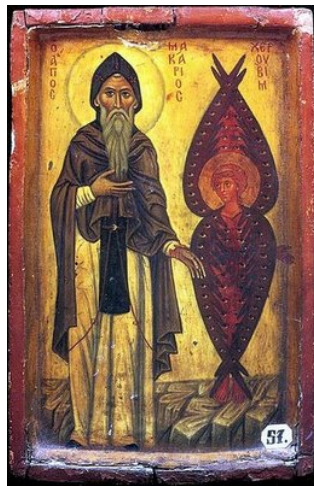
S rovnakými námietkami (obsesia, *superbia* a chorobná meditácia nad Ukrižovaným) sa stretával aj známy kapucín z Pietrelciny. Keď Pátra Pia obviňovali, že si stigmy vyvolal sám pomocou autosugescie, údajne odpovedal takto: „Skúste intenzívne myslieť na vola a uvidíme, či vám narastú rohy.“

Púštny kvet

Východní teológovia zdôvodňujú svoju averziu voči odtlačkom Kristových rán na tele religióznych osôb zhruba takto: „Máme do činenia s diablovým klamstvom. V prvom kresťanskom miléniu bol tento jav neznámy, objavuje sa až *post horrendum schisma*.“

Rozšírený mýtus, podľa ktorého bol František z Assisi, svätec z veku minnesängerov a trubadúrov, prvým známym nositeľom supernaturálnych stigiem, nevyvrátil rímsky katolík. Vyvrátil ho jeden z najznámejších pravoslávnych mysliteľov súčasnosti – anglický prelát Kallistos (Timothy) Ware. Jeho kniha *The Orthodox Way* vyšla v roku 1996 aj v českom preklade pod názvom *Cestou orthodoxie*. V ďalšej publikácii *Pravoslávna cirkev (The Orthodox Church)* z roku 1963 vладыka Kallistos uvádza zaujímavý príklad z koptského životopisu svätého Makaria: „Zjavil sa mu cherub, vzal mu mieru z hrude a ukrižoval ho na zemi.“

Paralely so skúsenosťou askétu z Assisi sú nepopierateľné – vízia anjelskej bytosti, hlboké prežívanie ukrižovania, interakcia so svätcovým telom. Hrudník, *thorax*, je sídlom srdca, a srdce je pre východných kresťanov *summitas mentis*.

Ikona svätého Makaria Velkého v spoločnosti cheruba.

Zdroj: en.wikipedia.org

Otec púšte Makarius Egyptský zomrel koncom 4. storočia a uctieva ho katolícki aj pravoslávni veriaci. Tento svätec pôsobil v egyptskej Thebaide. Pokiaľ budeme jeho mystický zážitok interpretovať ako reálnu stigmatizáciu, s prekvapením si uvedomíme, že prvým stigmatizovaným askétom v dejinách Cirkvi bol východný mních!

V pokračovaní našich úvah sa pristavíme pri nositeľoch mystických Kristových rán, ktorí patrili do byzantského, resp. byzantsko-slovanského kultúrneho okruhu. Aké prípady stigmatizácie vyšetroval ukrajinský gréckokatolícky metropolita Andrej Šeptyckyj? Prečo americký gréckokatolícky kňaz Christopher Zugger označuje za stigmatika aj prešovského vladyku Gojdiča?

V druhej časti článku si môžete prečítať, ktorý grécky pravoslávny (s pápežom nezjednotený) mních a biskup mohol na tele nosiť Kristove znaky, a z akého prameňa sa to dozvedáme. A bude reč aj o jednej pravoslávnej dcére Indie.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/fenomen-stigmatizacie-a-krestansky-vychod-prva-cast/>